

LATVIJAS REPUBLIKAS
FINANŠU MINISTRIJA

**FM priekšlikumi ienākumu
nevienlīdzības mazināšanai, mazinot
darbaspēka nodokļu slogu**

Ieva Kodoliņa-Miglāne, FM

2015.gada oktobris

Nodokļu teorijas pamatprincipi

Ekonomiskajā teorijā viens no nodokļu sistēmas pamatprincipiem ir pārdale jeb taisnīgums, kur valstij ir jāizšķiras starp:

- *horizontālo vienlīdzību* – visiem nodokļu maksātājiem ir vienāds nodokļu slogs;
- *vertikālo vienlīdzību (progresivitāti)* – nodokļu maksātājiem ar augstāku ienākumu līmeni ir augstāks nodokļu slogs.

Nodokļu progresivitātes elementi

Nodokļu progresivitātes elementi:

- 1) nodokļa likmes;
- 2) nodokļa atvieglojumi;
- 3) ienākuma veids (IIN bāzes sastāvdaļas).

Tiešā progresivitāte – progresīvās nodokļa likmes.

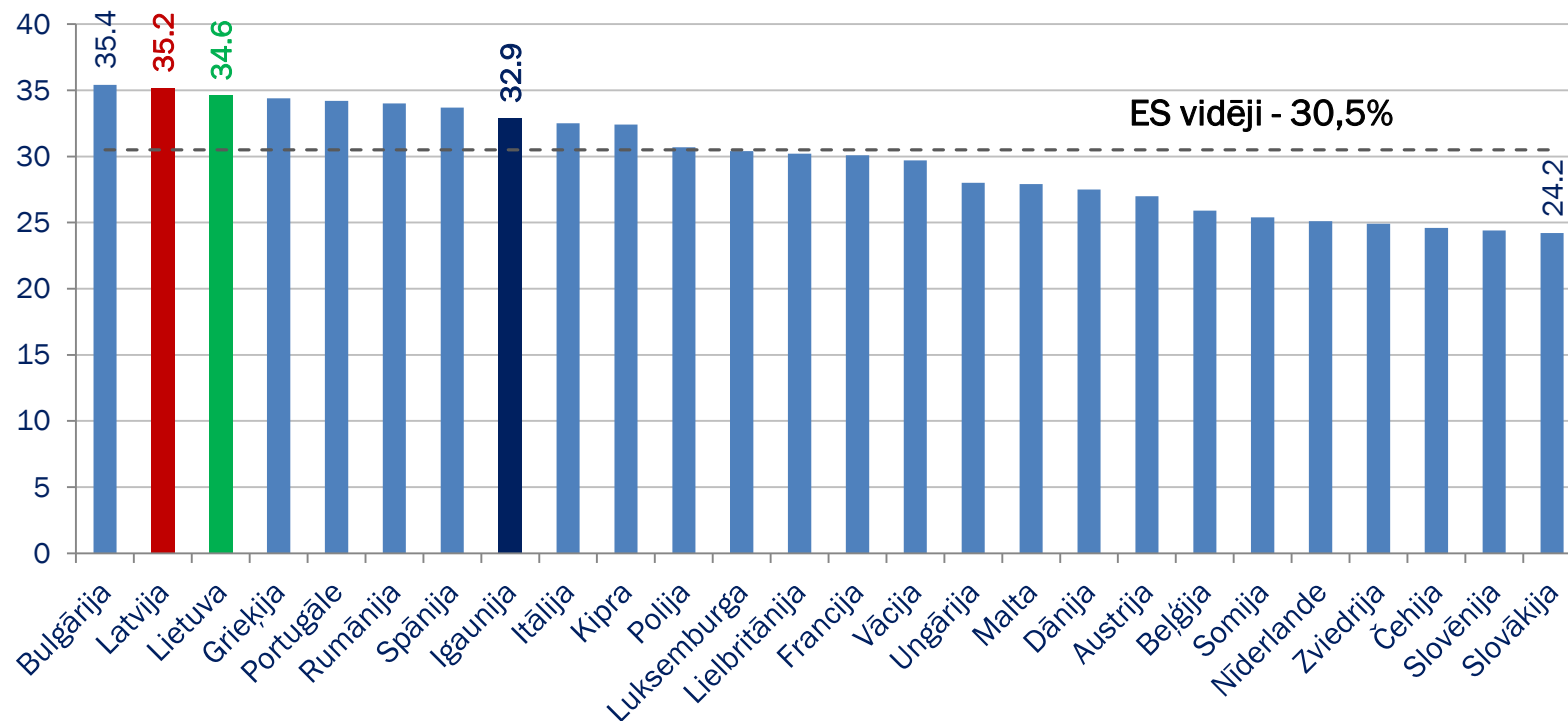
Netiešā progresivitāte – nodokļa atvieglojumi.

Eksistē arī regresīvas nodokļu sistēmas.

Latvijā ienākumu sadale ir mazāk līdzsvarota nekā vidēji ES

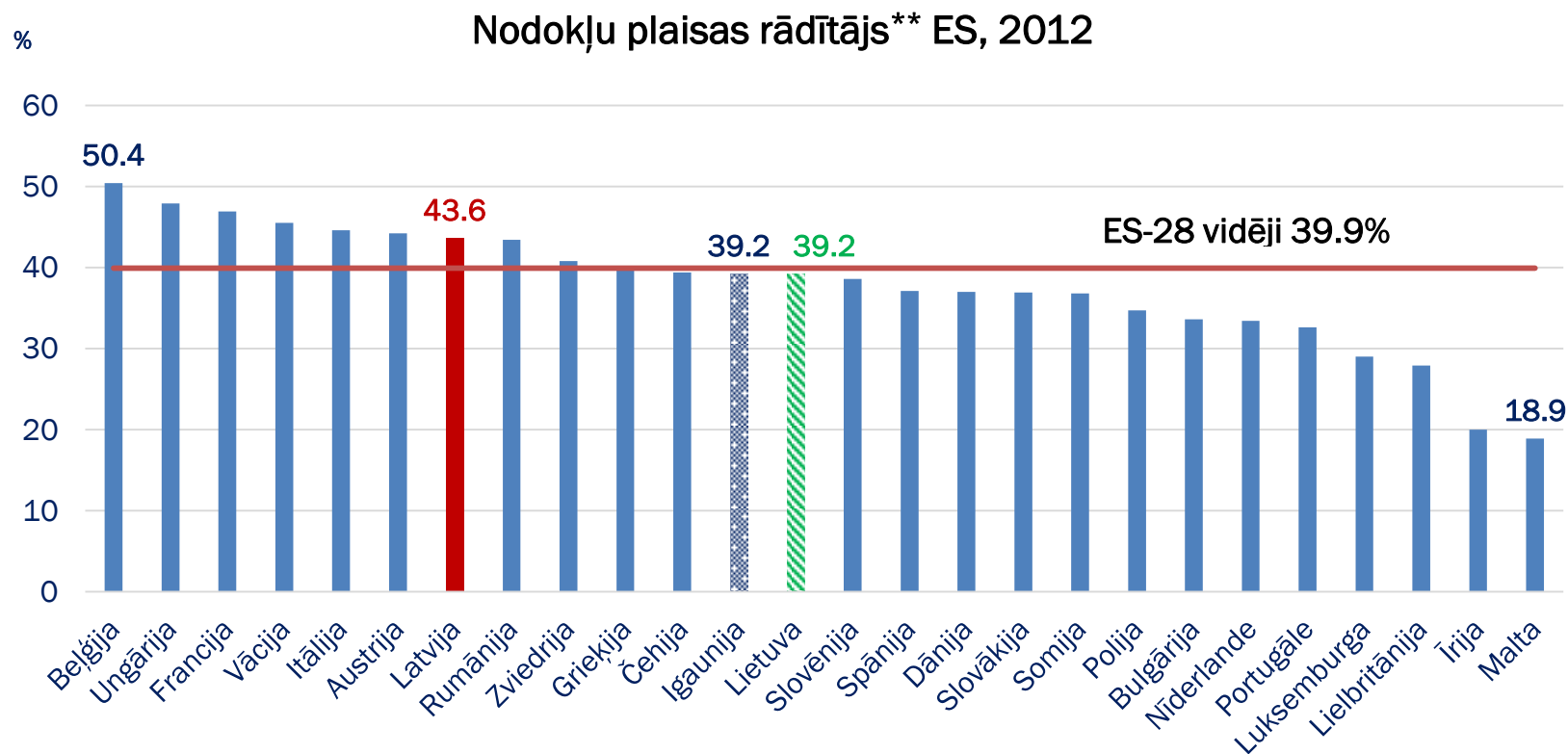
Džini koeficients ES 2013.gadā

Datu avots: EUROSTAT dati

Latvijā darbaspēka nodokļu slogs zemo algu saņēmējiem* ir viens no augstākajiem ES

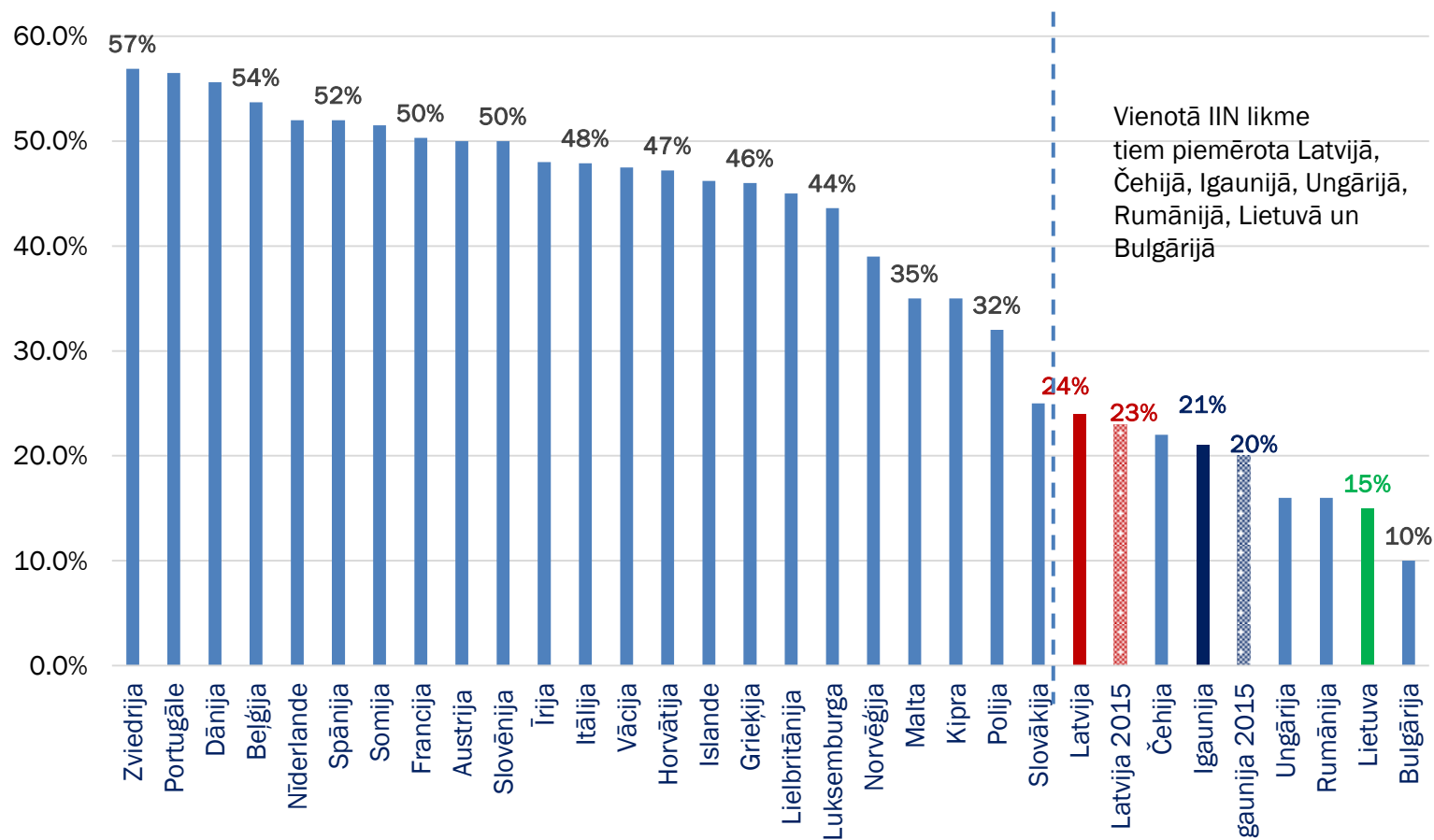

* Zemo algu grupā strādājošie – pelna 2/3 vai mazāk no valstī noteiktās vidējā bruto darba samaksas.

** Nodokļu plaisa ir rādītājs, kurš raksturo atšķirību starp darba ņēmēja nopelnīto un to, cik šis darbaspēks izmaksā darba devējam. To aprēķina kā darba nodokļu (IIN un darba ņēmēja un darba devēja VSAOI) procentuālo attiecību pret darba algas pirms nodokļu nomaksas un darba devēja VSAOI summu

Progresīvā IIN likmes pārsvarā tiek piemērotas «vecajās» ES dalībvalstīs

IIN maksimālās likmes ES, Norvēģijā un Islandē 2014.gadā

Avots: Taxation trends in the European Union, 2014 Edition

Baltijas valstu darbaspēka izmaksas ietekmējošie rādītāji 2015.gadā

	Latvija	Lietuva	Igaunija
Minimālā darba alga, EUR/mēnesī	360	300	390
IIN likme	23%	15%	20%
Neapliekamais minimums, EUR/mēnesī	75	0 – 166 ¹	154
Atvieglojums par apgādībā esošām personām, EUR/mēnesī	165	60	0 – 154 ²
VSAOI likme, tai skaitā:	34,09%	40,2% ³	37,4%
Darba devēja	23,59%	31,17%	33,8% ⁴
Darba ņēmēja	10,5%	9,0%	3,6%
Nodokļu plaisa (zemo algu grupā) 2012.gadā ⁵	43,6%	39,2%	39,2%

¹ Lietuvā diferencētais NM (ieviests no 2009.gada 1.janvāra), kas tiek piemērots proporcionāli ienākumu līmenim (netiek piemērots, ja darbinieka ienākumi pārsniedz EUR 925 mēnesī).

² Igaunijā – atvieglojumu par bērniem piemēro, sākot no otrā bērna.

³ Lietuvai VSAOI likme kopā ar veselības apdrošināšanas likmi: 3% darba devējam un 6% darba ņēmējam. **Papildus** darba devējs maksā VSAOI par nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām maksā atkarībā no grupas: par I grupu – 0,18%; par II grupu – 0,37%; par III grupu – 0,9% un par IV grupu – 1,7%.

⁴ Igaunijā darba devēja maksājumi pensijām sadalās: 16% 1.līmenim + 4% 2. pensiju līmenim.

⁵ Tabulā EUROSTAT dati par 2012.gadu – nodokļu plaisa zemo algu grupā strādājošam (kas pelna 2/3 vai mazāk no valstī noteiktās vidējās bruto darba samaksas stundā) bez apgādībā esošām personām.

Rekomendācijas

Eiropas Komisija (pārskats par EK rekomendāciju izpildi Latvijā):

- *saskaņā ar EK rekomendāciju (CSR 1) Latvijai ieteikts samazināt nodokļu slogu strādājošajiem ar zemu atalgojumu, pārnesot to uz izaugsmei draudzīgākajiem īpašuma un vides nodokļiem, kā arī uzlabojot nodokļu iekasēšanu;*
- *Latvijai ir izdevies samazināt darbaspēka nodokļu slogu, bet ne visi pasākumi ir vērsti uz strādājošajiem ar zemiem ienākumiem.*
- *nodokļu slogs strādājošajam bez bērniem joprojām ir augsts, un darbojas kā bremzējošs faktors, lai šis strādājošais vēlētos strādāt oficiāli.*

OECD (2015.gada februārī publicēts OECD pārskats par Latviju):

- *Latvijā nodokļu plaisas rādītājs zemu algu grupā strādājošajiem ir viens no augstākajiem OECD;*
- *būtu jāmazina VSAOI likme zemu algu grupā strādājošajiem, tai pašā laikā tas nedrīkst samazināt sociālā budžeta segumu (piemēram pensijas), kas jau tā pēc starptautiskiem standartiem ir zems;*
- *sociālās apdrošināšanas maksimālo iemaksas griestu atjaunošana 2014.gadā palielināja regresivitāti nodokļu sistēmā.*

SVF (Baltic Cluster Report: Selected Issues, 2014):

- *darbaspēka nodokļu plaisa Baltijas valstīs ir augsta, galvenokārt, augsto sociālās apdrošināšanas iemaksu likmju dēļ. Savukārt nodokļu slogs ir viens no galvenajiem iemesliem, kas paaugstina strukturālā bezdarba līmeni.*

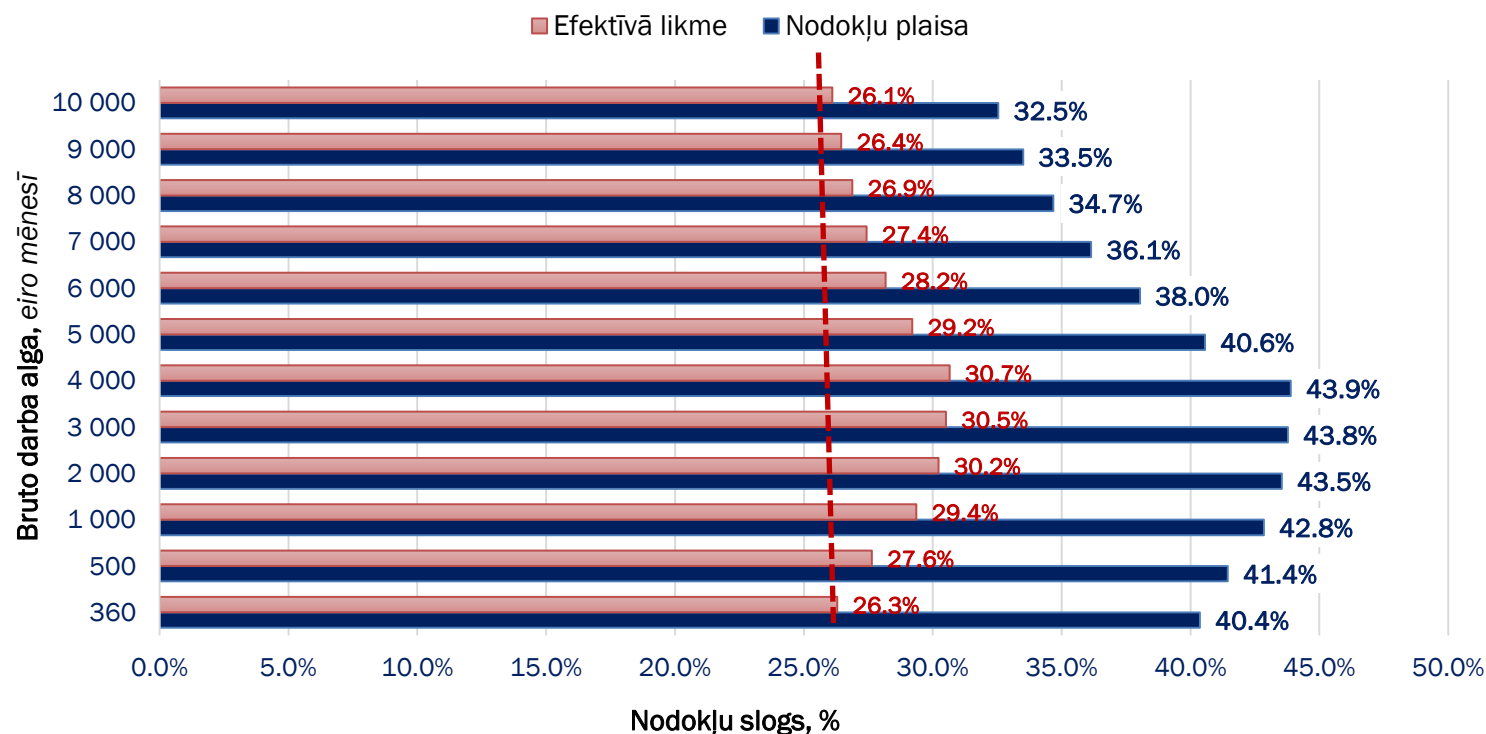
Solidaritātes nodoklis

VSAOI maksimālā apmēra atjaunošana, ir ieviesusi darbaspēka nodokļu sistēmā regresivitāti

Sociālās apdrošināšanas iemaksu maksimālā apmēra (46,4 tūkst. EUR 2014.gadā un 48,6 tūkst. EUR 2015.gadā) atjaunošanas rezultātā palielinās darbaspēka nodokļu regresivitāte.

Darbaspēka nodokļu slogs 2015.gadā

* **Efektīvā likme** ir darbinieka nodokļa slogs, t.i. darba ņēmēja VSAOI un IIN summas attiecība pret bruto darba algu

** **Nodokļu plaisa** raksturo, cik daudz darbinieks izmaksā darba devējam. To aprēķina kā darba devēja izmaksu (bruto darba algas un darba devēja VSAOI summas) attiecību pret par darbinieku samaksāto nodokļu summu (IIN un VSAOI (gan darba devēja, gan darba ņēmēja))

Solidaritātes nodokļa likuma mērķis ir mazināt nodokļu regresivitāti

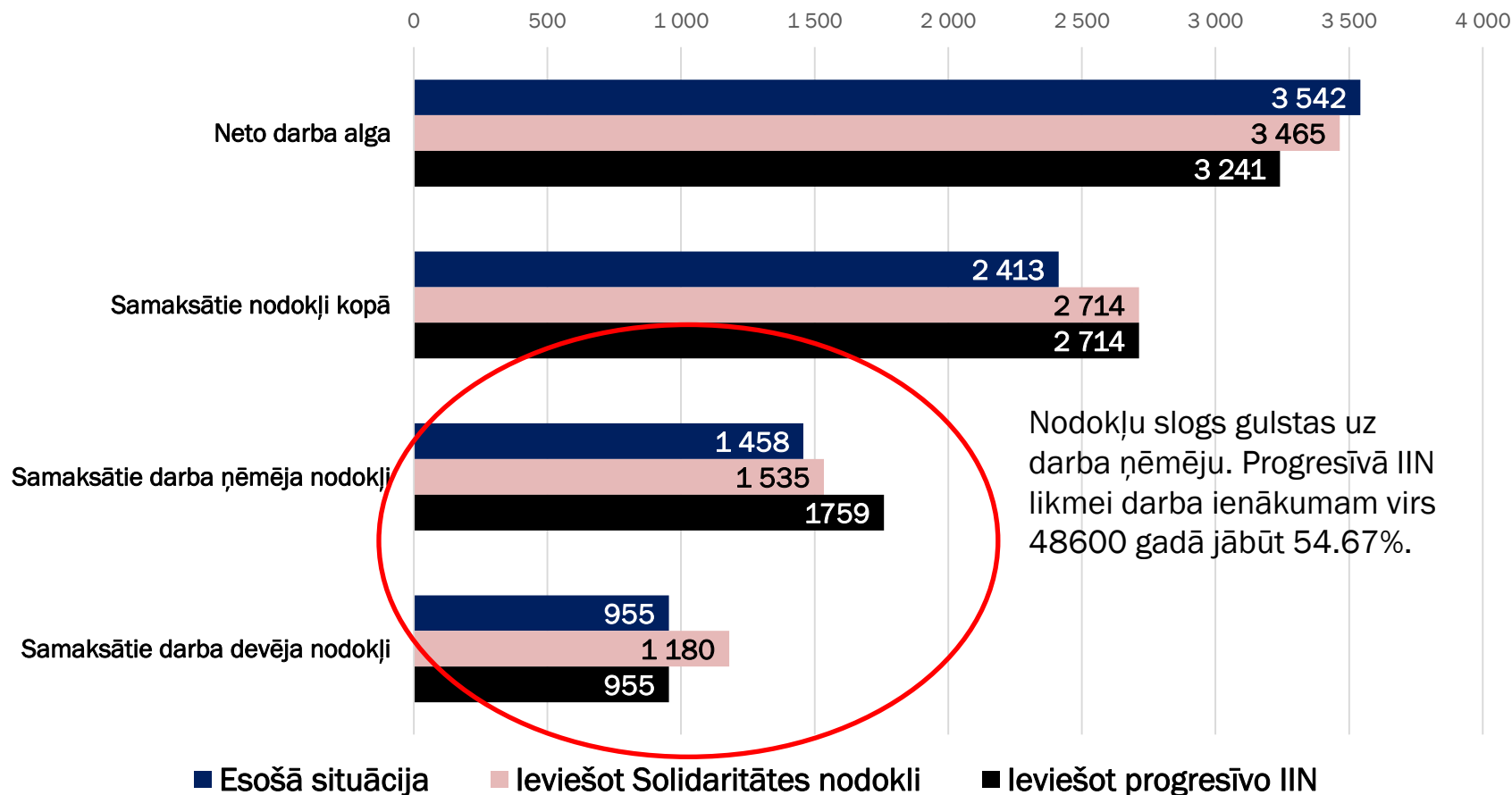
Plānots ieviest solidaritātes nodokli no objekta, kas pārsniedz valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta maksimālo apmēru (2015.gadā ir 48,6 tūkst. *euro* gadā, kas attiektos uz aptuveni 4,7 tūkst. darba ņēmējiem).

Ieņēmumu veids	Fiskālā ietekme, milj. <i>euro</i>		
	2016	2017	2018
Solidaritātes nodoklis	+43,9	+49,4	+49,4
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	-3,0	-3,3	-3,3
KOPĀ	40,9	46,1	46,1

Kāpēc solidaritātes nodoklis nevis progresīvais IIN

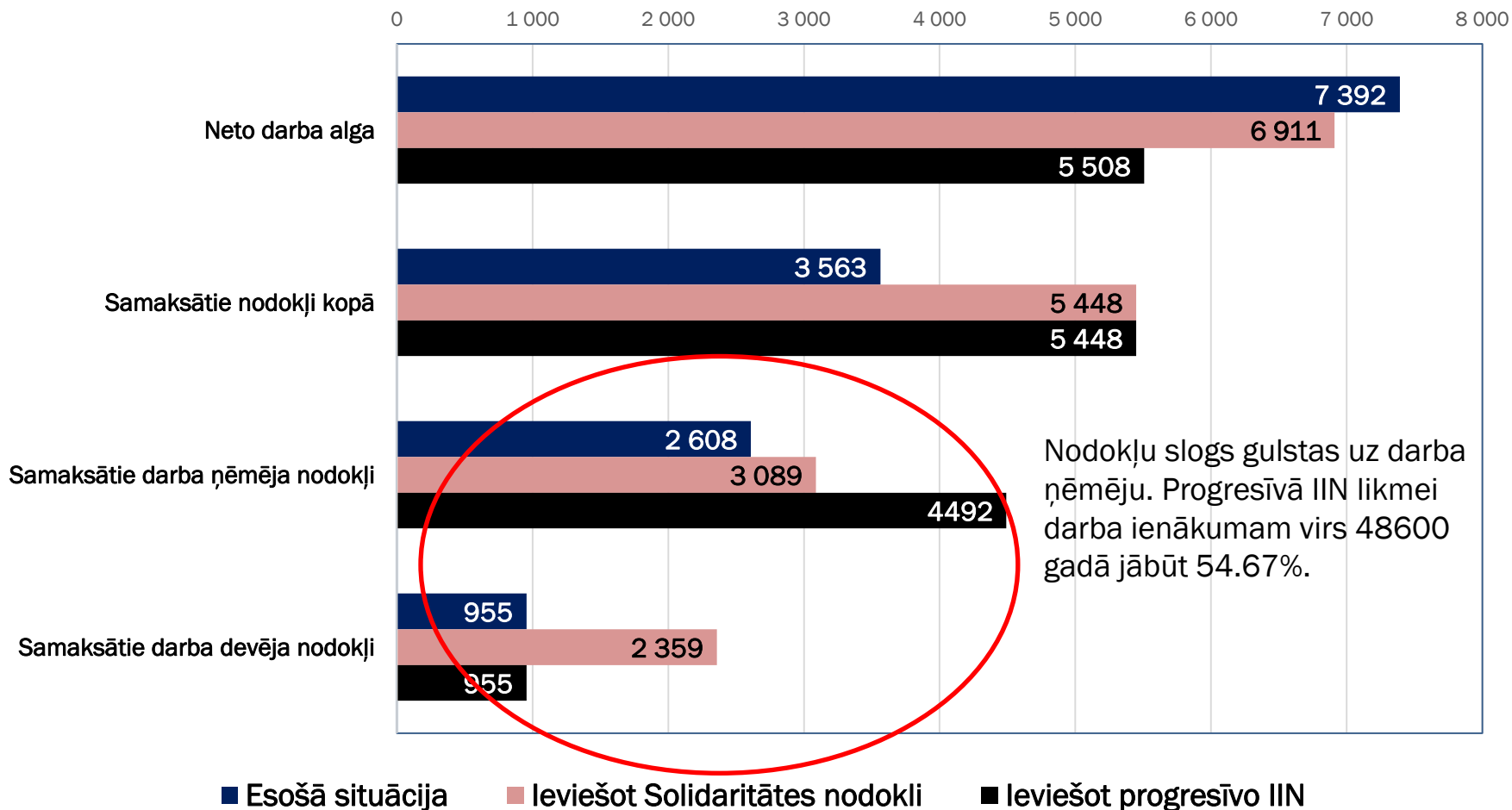
Pie 5 000 euro bruto algas

Kāpēc solidaritātes nodoklis nevis progresīvais IIN

Pie 10 000 euro bruto algas

Solidaritātes nodoklis

- Solidaritātes nodoklis ir pirmais solis, lai novērstu darbaspēka nodokļu regresivitāti.
- Solidaritātes nodoklis darbosies analogi VSAOI, t.i., to ieturēs no VSAOI objekta, kurš pārsniegs VSAOI griestus, tomēr tā mērķis un daba ir atšķirīgi.
- Nav dubulta ienākuma aplikšana, jo:
 - līdz VSAOI griestiem par personu maksā VSAOI, bet par ienākumu virs pārsnieguma VSAOI vietā – solidaritātes nodokli;
 - tāpat kā VSAOI darba ņēmēja daļu atskaitīs no ar IIN aplikamā ienākuma.
- Solidaritātes nodokļa likme = VSAOI likme (gan darba devējam, gan darba ņēmējam).
- Sagaidāms, ka VSAOI griesti katru gadu palielināsies, tādēļ palielināsies arī ieņēmumu apmērs, no kura uzsāk maksāt solidaritātes nodokli.
- Solidaritātes nodoklis neradīs administratīvo slogu ne darba devējiem, ne darba ņēmējiem, jo:
 - tā iemaksas kārtība būs analoga VSAOI veikšanai
 - sliksni, kad VSAOI kļūst par Solidaritātes nodokli, identificēs VSAA &VID
 - solidaritātes nodokļa pārskaitīšanu no speciālā budžeta uz pamatbudžetu nodrošinās VSAA &VID

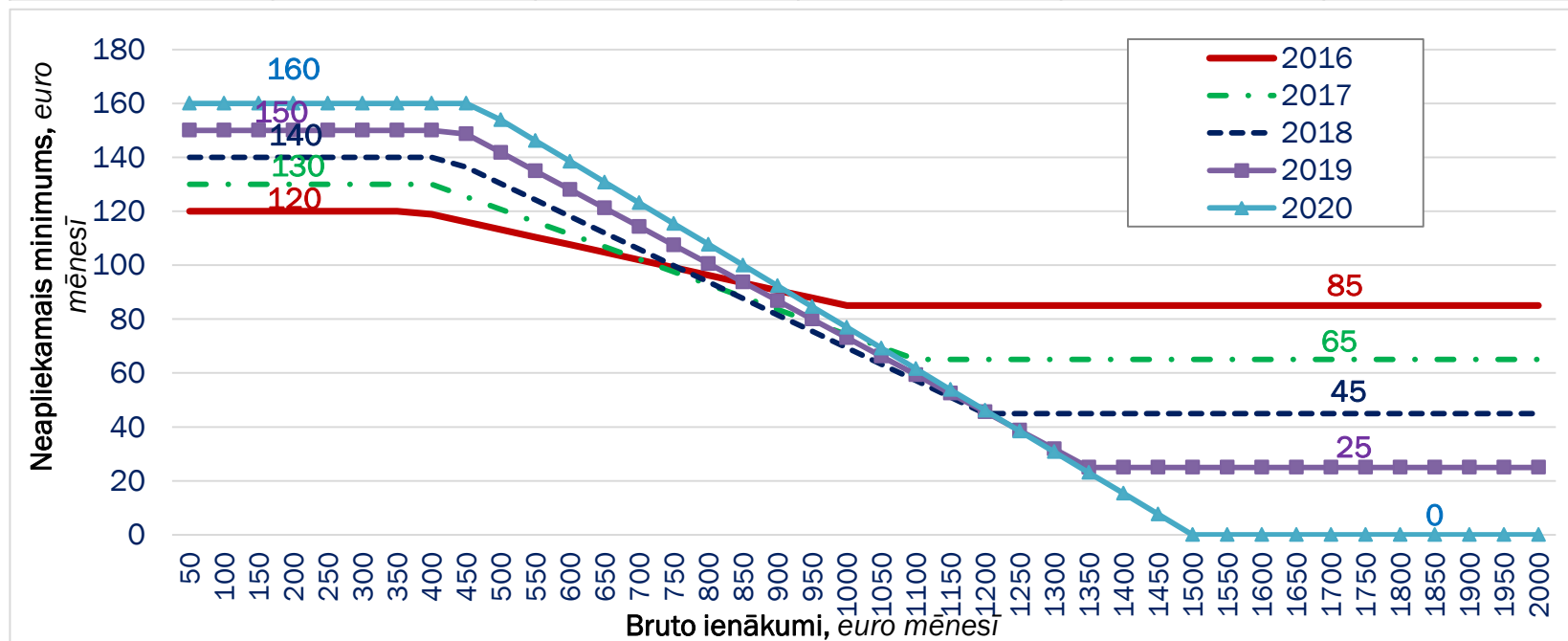
Diferencētais neapliekamais minimums

Diferencētais neapliekamais minimums (1)

Mērķis ir mazināt darbaspēka nodokļu slogu zemāk atalgotajiem darbiniekiem, tādējādi mazinot iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzību

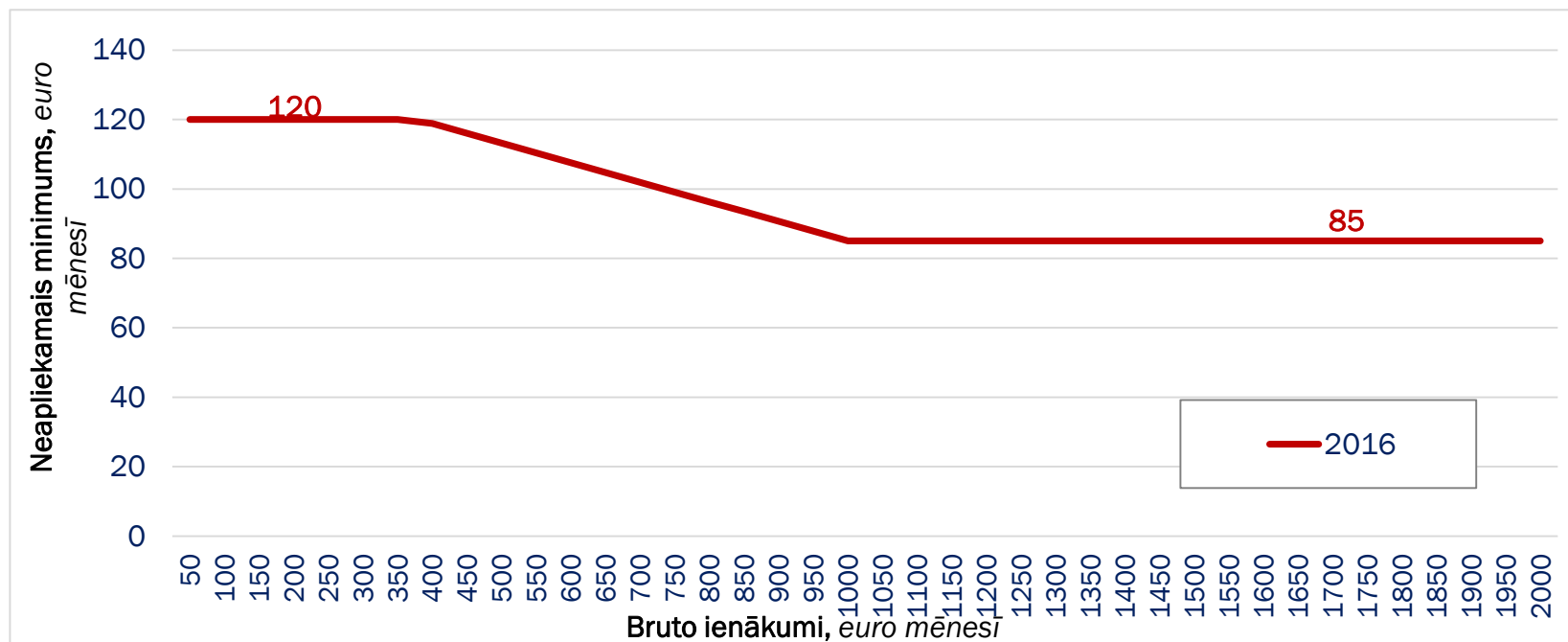
Kritēriji	2016	2017	2018	2019	2020
NM _{min}	120	130	140	150	160
NM _{max}	85	65	45	25	0
AI _{min}	1 000	1 100	1 200	1 350	1 500
AI _{max}	380	400	420	440	460

Diferencētais neapliekamais minimums (2)

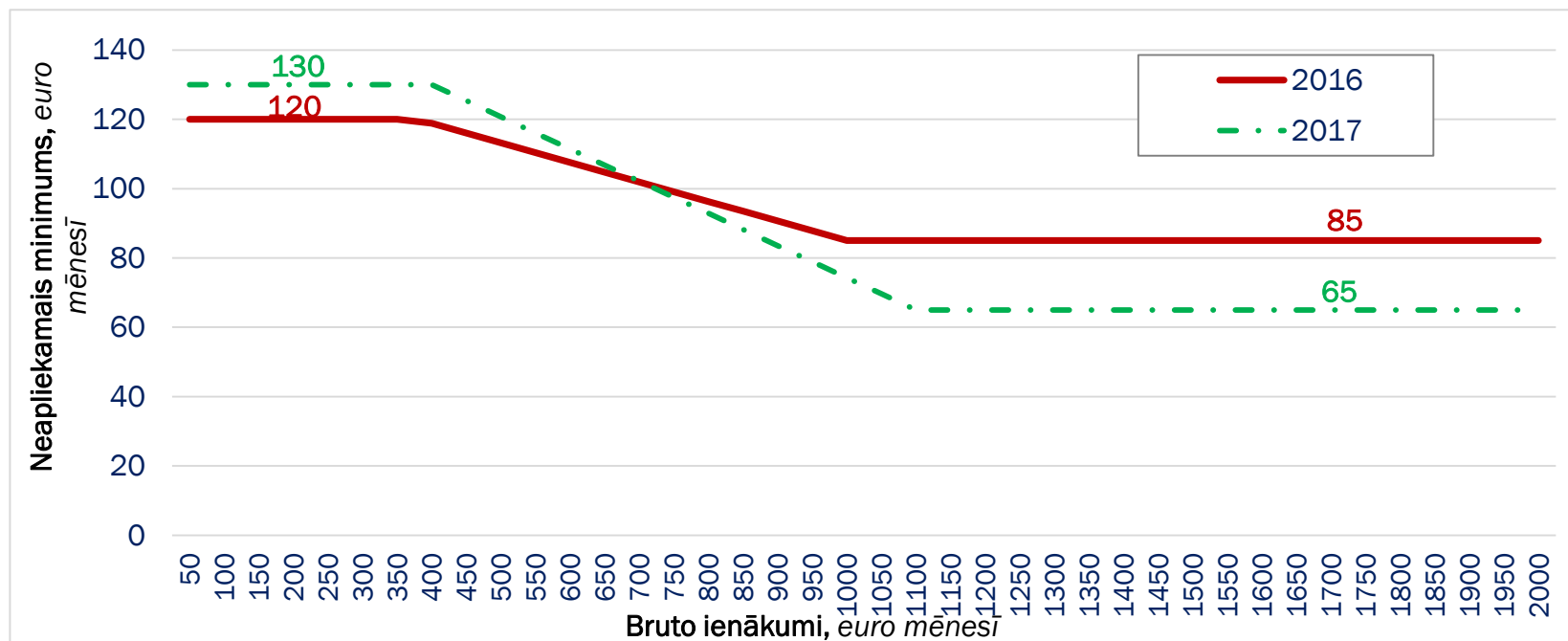
Kritēriji	2016	2017	2018	2019	2020
NM _{min}	120	130	140	150	160
NM _{max}	85	65	45	25	0
AI _{min}	1 000	1 100	1 200	1 350	1 500
AI _{max}	380	400	420	440	460

Diferencētais neapliekamais minimums (3)

Kritēriji	2016	2017	2018	2019	2020
NM _{min}	120	130	140	150	160
NM _{max}	85	65	45	25	0
AI _{min}	1 000	1 100	1 200	1 350	1 500
AI _{max}	380	400	420	440	460

Piemērojamais neapliekamais minimums

Bruto darba alga, EUR/mēn.	2015	2016	2017	2018	2019	2020
360	75	120	130	140	150	160
400	75	119	130	140	150	160
500	75	113	121	130	142	154
600	75	108	111	118	128	138
700	75	102	102	106	114	123
800	75	96	93	94	101	108
900	75	91	84	82	87	92
1000	75	85	74	69	73	77
1100	75	85	65	57	59	62
1200	75	85	65	45	46	46
1300	75	85	65	45	32	31
1400	75	85	65	45	25	15
1500	75	85	65	45	25	0
2000	75	85	65	45	25	0

Sākot no 2017.gada, strādājošie nākamā gada beigās saņem no VID pārmaksāto nodokli*

Strādājošo** ieguvums pēc VID ienākumu deklarāciju pārbaudes, eiro gadā

Bruto darba alga, EUR/mēn.	2016	2017	2018	2019	2020	2021
360	0,0	96,6	179,4	262,2	345,0	441,6
400	0,0	93,5	179,4	262,2	345,0	441,6
500	0,0	77,9	153,8	235,3	322,3	424,6
600	0,0	62,3	128,1	201,7	284,3	382,2
700	0,0	46,7	102,5	168,1	246,4	339,7
800	0,0	31,2	76,9	134,5	208,5	297,2
900	0,0	15,6	51,3	100,8	170,6	254,8
1000	0,0	0,0	25,6	67,2	132,7	212,3
1100	0,0	0,0	0,0	33,6	94,8	169,8
1200	0,0	0,0	0,0	0,0	56,9	127,4
1300	0,0	0,0	0,0	0,0	19,0	84,9
1400	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	42,5
1500	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2000	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

* Ietekme tikai no diferencētā neapliekamā minimuma ieviešanas. Mēneša neapliekamā minimuma samazināšanas rezultātā, sākot ar 2017.gadu, visi strādājošie saņems nedaudz mazāk nekā iepriekšējā gadā: 2017. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, par 4,6 eiro mēnesī, 2018. un 2019. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, arī par 4,6 eiro mēnesī, bet 2020. gadā – par 5,8 eiro mēnesī.

** Strādājošajiem bez apgādībā esošām personām

Galvenie secinājumi diferencētā neapliekamā ieviešanas gadījumā

- Diferencētais neapliekamais minimums ir pirmais solis uz darbaspēka nodokļu progresivitātes paaugstināšanu.
- Diferencētais neapliekamais minimums ir tiešs atbalsts zemo algu saņēmējiem.
- Zemāk atalgoto strādājošo atbalsts nodokļu atvieglojumu veidā risina:
 - vertikālo taisnīgumu nodokļu sistēmā (iemaksas proporcionāli iespējām)
 - iedzīvotāju iesaisti darba tirgū:
 - mazina bezdarba slazdus – pārejai no pabalstiem arī uz zemu atalgojumu jābūt finansiāli izdevīgai;
 - skar būtiskas darba tirgus riska grupas, piemēram, jaunieši bez iepriekšējas darba pieredzes u.c.
- Tiek pildītas EK rekomendācijas. Nodokļu plaisas rādītājs zemo algu grupā samazinās no **43,6%** 2012.gadā līdz **39,5%** 2021.gadā (kas ir ap ES vidējo rādītāju 2012.gadā- 39,9%).

Galvenie sociālo partneru iebildumi par diferencēto neapliekamo minimumu (1)

Iebildums: Darba samaksa mēnesī samazinās arī zemu atalgotajiem darbiniekiem

Komentārs: 2016.gadā situācija nemainās, pat nedaudz uzlabojas visiem strādājošajiem, jo NM tiek palielināts uz **85 eiro** mēnesī. Turklāt 2017.gadā zemāk atalgotie darbinieki, iesniedzot gada ienākuma deklarāciju par 2016.gadu, saņem pārmaksāto IIN, ja viņiem piemērojamais NM ir bijis lielāks nekā gada laikā tika piemērots (2016.gadā – maksimāli piemērojamais NM ir **120 eiro** mēnesī). Tādējādi nodokļa pārmaksa kompensēs zaudējumus, kas mēneša griezumā radīsies mēnesī piemērotā NM samazināšanas rezultātā (tā piemēram, 2017. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, visi strādājošie saņem par **4,6 eiro** mēnesī mazāk).

Iebildums : Nav pozitīvas ietekmes uz ēnu ekonomiku

Komentārs: Diferencētā NM ieviešanas modelis paredz pakāpenisku mēnesī piemērotā NM samazināšanu. Diferencēto NM aprēķina pēc formulas atkarībā no ienākuma līmeņa, līdz ar to neveidojas NM sliekšņi, kas radītu vēlmi palikt iepriekšējā algas līmenī.

Augstais nodokļu slogs strādājošajiem ar zemiem ienākumiem kavē oficiālo nodarbinātību. Samazinoties nodokļu slogam tiek veicināta šo strādājošo iesaiste darba tirgū.

Darbaspēka nodokļu efektīvās likmes izmaiņas nevar kalpot kā vienīgais motivators pārejai no ēnu un oficiālo ekonomiku, jo jebkurā gadījumā šāda soļa robežlikme paliek augsta. Tādējādi, ir nepieciešams gan uzlabot nodokļu administrācijas efektivitāti, gan nodrošināt plašāku sabiedrības atbalstu un tiešu iesaisti (arī caur darba devēju un darba ņēmēju organizācijām).

Galvenie sociālo partneru iebildumi par diferencēto neapliekamo minimumu (2)

Iebildums: Ienākumu nevienlīdzība palielinās, jo netiek atbalstītas personas ar bērniem

Komentārs: Pēdējos gados, ņemot vērā budžeta ierobežotos resursus, vairāk tika domāts tieši par atbalstu ģimenēm ar bērniem, palielinot AAP, kā rezultātā pašreiz AAP apmērs ir par **90 eiro** mēnesī jeb vairāk kā 50% lielāks kā NM apmērs.

Jāatzīmē, ka Latvijā AAP starp Baltijas valstīm ir augstākais, turklāt tas tiek piemērots ne tikai par apgādībā esošu bērnu, bet arī nestrādājošu laulāto. Zemu atalgotie darbinieki jau šobrīd nespēj saņemt pilnu atviegrojuma summu, ja to apgādībā ir 2 un vairāk bērni. Diferencēta NM ieviešana šo situāciju nepasliktina. Arī BICEPS pētījumā apstiprināts, ka diferencētajam NM ir ietekme uz nevienlīdzības mazināšanu.

Iebildums: Palielinās administratīvais slogs mazo algu saņēmējiem un valsts pārvaldei

Komentārs: Ienākumu deklarēšana nebūs sarežģīta, to varēs izdarīt pieslēdzoties elektroniskajai deklarēšanās sistēmai. Turklāt VID ir 26 reģionālās filiāles ārpus Rīgas, kur mazo algu saņēmēji var griezties gadījumos, ja gada ienākumu deklarācijas aizpildīšana sagādā problēmas. Jāatgādina, ka nodokļu maksātāji gada ienākumu deklarācijas var iesniegt par pēdējiem trīs taksācijas gadiem, kā arī iesniegt neierobežotu skaitu deklarāciju precizējumu par pēdējiem trīs taksācijas gadiem.

Diferencētā neapliekamā minimuma un solidaritātes nodokļa ieviešana mazina ienākumu nevienlīdzību

Kopējais darbaspēka nodokļu slogs 2021.gadā, %

